

«Ποιος είναι ;» Ο παπάς ούτε που γύρισε προς την πόρτα. Πάλευε ν' ανάψει τη φωτιά στη γωνιά. Τα ράσα του είχαν βουτηχτεί στις στάχτες, κι αυτό τον νευρίαζε ακόμη περισσότερο. Έμεινε με τα χέρια σηκωμένα σαν να προσεύχεται όταν ο νεαρός τσοπάνος τού μίλησε για το φονικό. Κάλεσε βρίζοντας την παπαδιά, να του βρει το πανωφόρι του. Έξω έβρεχε. Τρεις μέρες τώρα έβρεχε. Τσαλαβουτώντας στα λασπόνερα που είχαν σκεπάσει τα πάντα στο σοκάκι, έφτασε στο καφενείο. Ο πρόεδρος έπαιζε χαρτιά με τον αγροφύλακα και τον γραμματικό. Το 'χαν αυτό. Πάντα μόνοι τους. Πάντα μακριά από τους άλλους.

Τους σήκωσε άρον-άρον από το τραπέζι. Τους τράβηξε έξω στη βροχή. Έμειναν για λίγο αμίλητοι. Είχαν γίνει μούσκεμα αλλά κανείς δεν νοιαζόταν για τη βροχή.

«Τι είπες, μωρέ παπα-Γιώργη; Πότε έγινε αυτό; Αυτός ήταν φυλακή. Πότε βγήκε ;» Ο ένας τον έπιανε, ο άλλος τον άφηνε. Όλοι ήθελαν να μάθουν. Δεν ήταν δα και μικρό πράγμα. Ο Κωνσταντής, ένα 23χρονο παλικάρι είχε γυρίσει στο χωριό και ζητούσε εκδίκηση. Τον είχαν κατηγορήσει άδικα (και αυτό το γνώριζαν όλοι) πως είχε σκοτώσει ένα σκυλί και ότι είχε κλέψει δυο πρόβατα. Εναντίον του είχαν καταθέσει και ο αγροφύλακας και ο πρόεδρος. Καταδικάστηκε σε δυο χρόνια φυλακή. Όταν τον έπαιρναν οι χωροφύλακες για την Κέρκυρα γύρισε και τους προ-

ειδοποίησε: «Θα γυρίσω. Και στο κέρατο του βοδιού να κρυφτείτε θα σας βρω. Αυτό που κάνατε, σκουλαρίκι θα το κρεμάσω».

Και το κρέμασε. Είδαν κι έπαθαν οι φύλακες να τον κάνουν να μιλήσει. Να ανοίξει την καρδιά του. Τίποτε. Είχε κλειστεί στον εαυτό του. Τα μαλλιά του είχαν φτάσει στις πλάτες. Τα γένια έκρυβαν το παιδικό πρόσωπο και κείνα τα μεγάλα μαύρα μάτια του έμοιαζαν αγίου φοβερού. Παράλογου τιμωρού. Δεν ήθελε παρτίδες με κανέναν. «Τι κάνεις, μωρέ παιδί μου, έτσι; Θα βγεις. Θα γυρίσεις σπίτι και όλα θα τα ξεχάσεις. Μίλα μου. Άνοιξε την καρδιά σου». Ο μπαρμπα-Φάνης ένας 70άρης κρατούμενος (είχε σκοτώσει έναν γείτονά του γιατί του 'κλεβε πρόβατα), προσπαθούσε να του πιάσει κουβέντα. Τίποτε αυτός. Αμίλητος. Αυτό που τον απασχολούσε ήταν πώς θα βγει από κει, πώς θα δραπετεύσει. Πώς θα πάρει εκδίκηση. Και τα κατάφερε μια νύχτα. Έφυγε πηδώντας από τον ψηλό τοίχο. Η έρευνα που διέταξε ο διευθυντής των φυλακών έδειξε πως ο φύλακας, ο Στάθης, μελαχρινός με στραβά πόδια, τον άφησε να δραπετεύσει. Αργότερα, όταν ο Κωνσταντής βγήκε στο κλαρί, ο δεσμοφύλακός του θα γινόταν το δεξί του χέρι.

Πέρασε την Ηγουμενίτσα και από κει με τα πόδια έφτασε έξω από το χωριό του. Έπαιρνε να νυχτώσει. Ανέβηκε γρήγορα ένα μονοπάτι, γνώριμο σ' αυτόν, που οδηγούσε στη στάνη του θείου του του Ρήγα. Τα σκυλιά έτρεξαν και άρχισαν να παίζουν μαζί του. Τον γνώρισαν παρά τα γένια και τα μαλλιά. Τ' αγαπούσε αυτός τα σκυλιά. «Άκου τα καθίκια να πούνε ότι αυτός σκότωσε σκυλί».

Ο Ρήγας άκουσε το θόρυβο. Πήρε το μάλινχερ και βγήκε στην πόρτα της μικρής παλιάς καλύβας. (Ε, αυτός δεν ήταν και ο καλύτερος νοικοκύρης.)

– Ποιος διάλογος είσαι εσύ, μωρέ;

– Έλα, ρε μπαρμπα...

– Ρε Κωνσταντή, ρε Κωνσταντή, πώς, μωρέ, βρέθηκες εδώ;

Το 'σκασες, μωρέ άτιμε, και τώρα πού θα πας; Κλαρίτης και συ, ρε Κωνσταντή; Το κεφάλι στον ντορβά;

Δεν άντεξε. Έσπασε ο γέρος. Έβαλε τα κλάματα. Είχε δει το κεφάλι του αδελφού του παλουκωμένο στην πλατεία. Άδικα είχε βγει και κείνος στο κλαρί. Άδικα πήγε. Τον πήρε μέσα. Του 'βρασε γάλα. Του 'δωσε και ένα κομμάτι κουλούρα. Άρχισε να τρώει με όρεξη χωρίς να μιλάει. Ο γέρος άναψε τσιγάρο. Έριξε ασφάλικες στη φωτιά. Φωτίστηκε η καλύβα. Είδε τα μάτια του. Το στομάχι του έγινε κόμπος. Ο κύκλος αυτός, ο τεράστιος κύκλος του αίματος, θα άνοιγε και πάλι. «Θα χορέψει για τα καλά ο χάρος, ε, Κωνσταντή;» Ο «μικρός» χαμογέλασε. Ο θείος του τα κατάλαβε όλα. Κανείς δεν θα του άλλαζε γνώμη. Ξέσπασε: «Άτιμο σόι. Μπροστά και ό,τι βγει. Ένας μετά τον άλλο στον γκρεμό. Κανέννας πίσω...»

«Κοίτα, μωρέ, μην κάνεις κακό σε αθώο. Μη γίνεις άτιμος», τον συμβούλεψε. Του 'δωσε ένα μεγάλο ατσάλινο μαχαίρι φτιαγμένο στα Γιάννινα και ένα παλιό πιστόλι με κάτι λίγες σφαίρες που είχε. «Κοιμήσου, ξεκουράσου και φεύγεις αύριο», του είπε. Εκείνος σηκώθηκε αμέσως. Είχε γάλα ακόμη στα γένια.

Το πρώτο φονικό το 'κανε λίγο αργότερα. Άκουσε την πιστολιά ο γέρος. «Πολύ μπουκωμένη ήταν, πάει ο Βασίλης», μουρμούρισε. Και δεν έκανε λάθος. Ο πρώτος που τον κατηγορήσε άδικα πήγε την ώρα που έτρωγε. Του 'μεινε η μπουκιά στο στόμα σαν τον είδε. Ίδιος ο χάρος ήταν. Του 'ριξε ανάμεσα στα φρύδια. Πάντα ξεχώριζε για το σημάδι του. Το άψυχο κορμί έπεσε στη φωτιά. Μπαρούτιασε η καλύβα. Έτρεξαν οι άλλοι τσοπάνηδες, την έσβησαν. Κατάλαβαν. Ο γερο-Λίας έστειλε το παιδί του μπιστικίου του να ειδοποιήσει το χωριό.

Ο μικρός πήγε με μια ανάσα στον παπά. Και κείνος τώρα προσπαθούσε να πείσει και τις άλλες κεφαλές να βρουν τρόπο να σταματήσουν το κακό που ερχόταν. Γιατί το ένιωθαν. Το κακό έρχονταν με δρασκελιές γίγαντα.

Και οι τέσσερις μπήκαν με σκυμμένο κεφάλι στο καφενείο. Οι υπόλοιποι σταμάτησαν τα χαρτιά σαν τους είδαν έτσι σκυθρωπούς. Ο καφετζής, ένας κοντόχοντρος φαλακρός, τους πήγε ένα μπουκάλι ούζο και ελιές.

Ρώτησε δυνατά:

– Τι πάθατε όλοι εσείς; Και συ, ρε παπά, πώς και τέτοια ώρα εδώ; Πού πας νυχτιάτικα;

Εκείνοι κοιτάχτηκαν. Ο παπάς ανέλαβε να εξηγήσει.

– Να, ο Κωνσταντής δραπέτευσε. Πάει ο Βασίλης...

Κανείς δεν μίλησε. Ο καφετζής έμεινε να κλοτσάει μια γόπα που είχε σφηνωθεί κάτω από την νταμιτζάνα με το ούζο.

Οι άλλοι κουβέντα. Ο Πετράς, ξάδελφος του «φονιά», σηκώθηκε να φύγει. «Γράψ' τα», είπε στον καφετζή. Φόρεσε την τραγιάσκα του και πήγε να φύγει. Ο παπάς τον πρόλαβε.

– Πού πας, ορέ ζαγάρ';

– Σπίτι, παπά, τι θες;

– Κάτσε. Μόνο εσύ μπορείς να μας βοηθήσεις.

– Δεν θα μ' ακούσει. Το ξέρετε καλά. Αλλά και να μ' ακουγε δεν θα του 'λεγα τίποτε. Τίποτε. Τον κλείσατε φυλακή και τώρα φοβάστε. Ε, καλά να πάθετε.

Αγρίεψε ο παπάς.

– Θα πας εξορία ρε, θα σε στείλω στην Κεφαλονιά. Θα πεθάνουν τα παιδιά σου από την πείνα, χαμένε. Ή θα τον βρεις και θα τον διώξεις από δω ή θα πας εξορία.

Ο άλλος άνοιξε την πόρτα και χάθηκε με σκυφτές πλάτες στη βροχή.

Στο καφενείο όλοι έπεσαν σε συλλογή. Ο πρόεδρος συνέστησε ψυχραιμία. Ο αγροφύλακας ακούμπησε επιδεικτικά στο τραπέζι το πιστόλι του. Κάποιοι πρότειναν να πάνε στην αστυνομία. Αυτός ο νέος νωματάρχης, ο Ντάβανος, είχε τη φήμη του σκληρού. Ληστοφάγο τον φωνάζανε στην υπηρεσία του. Το αποφάσισαν. Θα 'στελναν τον Γάνα στην αστυνομία. Γρήγορος ήταν αυτός. Ζήτησε μια λίρα. Του την έδωσε ο τσέλιγκας

ο Μούκας αμέσως. Και κείνος είχε κιόλας περάσει την πόρτα. Ήπιαν από ένα ούζο ακόμη και έφυγαν για τα σπίτια τους. Τα σκυλιά σώπασαν. Η βροχή έπαιρνε να σταματήσει. Το σκοτάδι τρώμαζε και τους πιο σκληρούς. Όλοι έφτασαν στο σπίτι τους με το πιστόλι στο χέρι. Και στον παραμικρό θόρυβο γύριζαν και πυροβολούσαν. Τρώμαζε όλο το χωριό με τις πιστολιές. Τα μωρά ξύπνησαν και έκλαιγαν. Οι γυναίκες με ξέπλεκα μαλλιά έτρεξαν στο εικονοστάσι. Άναψαν το καντήλι. Έκαναν το σταυρό. Οι άντρες δεν τους είπαν τίποτε. Άλλωστε ποτέ δεν τους έλεγαν. Μ' ένα «αντρικές δουλειές» προσπερνούσαν τις ερωτήσεις που ενοχλούσαν.

Όλη τη νύχτα δεν έκλεισαν μάτι. Με το πιστόλι στο μαξιλάρι και το μαχαίρι έξω από το θηκάρι πάνω στο σκαμνί δίπλα στο παλιό ξύλινο κρεβάτι. Η χαμπάνα χτύπησε πρωί-πρωί πένθιμα. Όσοι δεν γνώριζαν κατάλαβαν. Κανείς δεν ήταν άρρωστος. Κανείς στα τελευταία του. Κάποιος πέθανε στα ξαφνικά. Και δω απρόσμενος θάνατος σήμαινε για όλους στην περιοχή φονικό.

Στο μικρό σπίτι του Βασίλη η γυναίκα του μοιρολογούσε. Καταριόταν το φονιά. Ζητούσε εκδίκηση. Είχε σκάψει το πρόσωπό της με τα νύχια της. Έτρεχαν αίματα. Έπεφταν στο χλωμό πρόσωπο του νεκρού. Τ' αδέρφια της τη συγκρατούσαν. Είχε τρία παιδιά. Αυτά να κοιτάξει. Να κάνει κουράγιο. Εκείνη έκλαιγε. Χτυπιόταν. Ούρλιαζε. Έβριζε. Μια σταλιά γυναίκα και πώς έγινε έτσι λύκαινα με νύχια τσαπιά... Με κείνα τα νύχια όρμησε πάνω στον αστυνόμο. «Βρες τον κερατά. Σφάξε τον. Κρέμασέ του τ' άντερα στη μυγδαλιά», φώναξε κρατώντας τον απ' τα χέρια με δύναμη.

Εκείνος έμεινε ατάραχος. Στην εκκλησία, λίγο πριν σηκώσουν τον νεκρό, βγήκε στο ιερό βήμα.

«Για ακούστε με λίγο. Όποιος κρύψει τον φονιά... χάθηκε. Όποιος ξέρει κάτι και το κρατάει μυστικό χάθηκε. Όποιος τον δει και δεν το πει χάθηκε». Ο Ντάβανος με τη βαριά ρουμε-

λιώτικη προφορά μιλούσε κοφτά. Έδινε παραγγέλματα. «Όποιος... χάθηκε». Τα ίδια έλεγε και λίγο αργότερα στο καφενείο. Έδειχνε όμως ανήσυχος. Ο Κωνσταντής μπορεί να ήταν νέος αλλά ήξερε τι έκανε. Και κάτι τέτοιοι σαν κι αυτόν έχουν μαζί τους τον απλό κόσμο. Αυτό το ήξερε καλά απ' τη θητεία του στα Τρίκαλα, όπου υπηρετούσε. Και κει τσούρμο οι κλαρίτες αλλά πάντα έβρισκαν τρόπο να ξεφεύγουν. Τα πάρε δώσε που είχαν με τη φτωχολογία, πολλές φορές γίνονταν ασπίδα αδιαπέραστη. Ο Κωνσταντής τον έβλεπε από μακριά. Ξεχώριζε ο Ντάβανος. Ήταν ψηλός με μεγάλα μουστάκια. Ήταν λεβέντης. Κρυμμένος πάνω στο θεόρατο πουρνάρι, στο δρομάκι πίσω από το ιερό, τον παρατηρούσε όπως ο λύκος τ' αρνί. Άνοιγαν μεγάλους λογαριασμούς οι δυο τους.

Έβλεπε τον Ντάβανο. Έβλεπε τους τσελιγκάδες και του ανέβαινε το αίμα στο κεφάλι. Μέσα στο τσούρμο είδε και τα παιδιά του νεκρού.

Έσμιξε τα χείλη του. Από μικρά και αυτά στην ορφάνια. Όπως κι αυτός. «Τα κακόμοιρα, τι θα κάνουν μόνα τους», σκέφτηκε. Εκεί ψηλά, σκέφτηκε πολλά. Έμεινε μέχρι αργά και έφυγε όταν είδε τον ξάδελφό του τον Πετρά να τον σέρνουν οι χωροφύλακες, χτυπώντας τον με κάτι μεγάλες ξυλόβεργες. Άστραφταν τα μάτια του. Κοκκίνισε. Έπαιξαν οι φλέβες του στο λαιμό. Τον έπιασε ένα νευρικό γέλιο. «Παλιοτόμαρα». Έσυρε το χέρι του στο πιστόλι. Πήγε να πυροβολήσει, μα κρατήθηκε. Θα τον σκότωναν. Και τότε... Ο Ντάβανος αμέσως μετά τα παραγγέλματα όρμησε στο σπίτι του ξαδέλφου και τον άρπαξε. Χτύπησε τη γυναίκα του που μπήκε στο μέση. Χαστούκισε τον δωδεκάχρονο γιο του. Τον πήρε με το έτσι θέλω μαζί του.

Βαλάντωσε ο Κωνσταντής. Είδε τον ξάδελφό του να φεύγει με τους χωροφύλακες. Και η αιτία ήταν αυτός. Έμεινε εκεί μέχρι που νύχτωσε. Σαν έπεσε το σκοτάδι σύρθηκε ως το σπίτι του Πετρά. Χτύπησε το παράθυρο. «Ε, νυφαδιά, εγώ είμαι». Η

γυναίκα έβγαλε τα κλάματα. Άνοιξε προσεκτικά την πόρτα. Άγγελος της φάνηκε. Δεν είπαν τίποτε. Εκείνη κατάλαβε. Και κείνος ήξερε τι να κάνει. Κοιμήθηκε εκεί τη νύχτα. Και πριν ξυπνήσουν τα παιδιά έφυγε. Τα παπούτσια του (του τα είχε δώσει ο Στάθης στη φυλακή) τα φόρεσε στο δρόμο. Πριν προλάβει η νύφη του να του πει καλημέρα, είχε φτάσει στο σπίτι του Γάνα. Έσπρωξε τη σαπιόπορτα. Εκείνος κοιμόταν του καλού καιρού. Τον τράνταξε με όση δύναμη είχε. Έβγαλε το μαχαίρι και του το ακούμπησε στο λαιμό.

«Άκου, παλιότομαρο...» Ο Γάνας άρχισε να κλαίει. «Εγώ δεν έκανα τίποτα», έλεγε και ξανάλεγε. Τον χαστούκισε. «Άκου, ζαγάρι. Θα πας στον πρόεδρο και τους άλλους και θα τους πεις πως, αν δεν φέρουν πίσω τον Πετρά, φύτρα δεν θα μείνει».

Εκείνος έτρεμε. «Ναι, ναι», έλεγε συνέχεια. Του 'φευγαν τα σάλια απ' την τρομάρα. Σηκώθηκε φάχνοντας τα τυφλά με τα χέρια να βρει την άκρη του κρεβατιού να ακουμπήσει. Ο Κωνσταντής στάθηκε ολόρθος μπροστά του. Με μια κίνηση-αστραπή του 'κοψε το αριστερό αυτί. Γέμισε ο τόπος αίματα.

Με το αίμα να πηγαίνει αυλάκι, ο Γάνας έφτασε στο σπίτι του τσέλιγκα του Μούκα κρατώντας με το δεξί το χέρι το κεφάλι. Ούρλιαζε. Έβριζε. Έκλαιγε. Τα σκυλιά τον μυρίστηκαν. Όρμησε με φωνές στην κούλια. Ο Μούκας τα 'χασε. Έμεινε να κοιτάζει σαν να τον χτύπησε κεραυνός. Η γυναίκα του έπλυne την πληγή με λάδι και κρασί. Έριξε στη ρίζα του κομμένου αυτιού μπόλικο χοντροκομμένο καπνό και το 'δεσε με μια παλιά πετσέτα. «Να δεις που θα μπλέξουμε με δαύτον», μουρμούρισε ο Μούκας. Έστειλε έναν μικρό να φωνάξει τον πρόεδρο και τον αγροφύλακα. Βρήκανε και τον παπά. Και οι τέσσερις έκασαν γύρω από το τζάκι. Έβαλαν από ένα ούζο. Έκοψαν και λίγο τυρί. Σκέφτονταν αμίλητοι.

– Και τι σου 'πε, μωρέ καχομοίρη Γάνα; ρώτησε ο παπάς.

– Θα καεί η φύτρα σας. Θα σας κυνηγήσει. Θα σας ξεπαστρέψει αν δεν γυρίσει από την εξορία ο Πετράς.